

WSTĘP
DO DZIEŁ PROFESORA MARKA J. SIEMKA

Niniejszy tom, zawierający drugie polskie wydanie książki Marka J. Siemka *Idea transcendentalizmu u Fichtego i Kanta. Studium z dziejów filozoficznej problematyki wiedzy*¹, otwiera siedmiotomowy cykl *Dzieł Profesora Marka J. Siemka*, który w ciągu najbliższych trzech lat ukaże się nakładem Wydawnictw Uniwersytetu Warszawskiego. Jako dodatkowy, ósmy, tom ukaże się zbiór prac autorstwa uczniów, przyjaciół i kontynuatorów myśli Profesora Siemka. Całe to przedsięwzięcie wydawnicze powstaje w ramach projektu badawczego „Dziedzictwo Marka J. Siemka. Archiwizacja – edycja – interpretacja”, finansowanego ze środków Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (grant 1bH 15 0416 83).

Marek Jan Siemek (1942–2011) był jednym z najwybitniejszych filozofów polskich okresu powojennego, uczniem czołowych przedstawicieli warszawskiej szkoły historyków idei – Bronisława Baczki, Leszka Kołakowskiego i Krzysztofa Pomiana. Studiował filozofię na Uniwersytecie Warszawskim w latach 1960–1965, magisterium w zakresie filozofii uzyskał w 1965 roku na podstawie pracy *Spontaniczność i refleksja (Studium o problematyce wolności w filozofii Fichtego)*, napisanej pod kierunkiem Bronisława Baczki. Doktorat obronił w 1970 roku na podstawie pracy *Wolność i utopia w myśli filozoficznej Fryderyka Schillera* napisanej pod kierunkiem profesora

¹ Pierwsze wydanie ukazało się nakładem Państwowego Wydawnictwa Naukowego w 1977 roku.

Bronisława Baczki (formalnym promotorem doktoratu był profesor Jan Legowicz), a w 1977 roku habilitował się na podstawie rozprawy *Idea transcendentalizmu u Fichtego i Kanta*. Recenzentami w przewodzie habilitacyjnym byli profesorowie Barbara Skarga, Zbigniew Kuderowicz i Andrzej Walicki. W roku 1993 Marek J. Siemek uzyskał tytuł naukowy profesora zwyczajnego.

Od początku swojej kariery akademickiej Marek J. Siemek był zatrudniony na Uniwersytecie Warszawskim, początkowo w Zakładzie Historii Filozofii, następnie w Zakładzie Historii Filozofii Nowożytnej i Polskiej, a wreszcie, od roku 1980, w utworzonym przez siebie Zakładzie Filozofii Społecznej, którym kierował aż do przejścia na emeryturę w 2009 roku. Poza Uniwersytetem Warszawskim Profesor Siemek wykładał na innych uczelniach polskich, w tym na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu w latach 1987–1993, a także na licznych uczelniach zagranicznych, w tym na uniwersytetach w Jenie, Bonn, Siegen, Aachen w Niemczech, na uniwersytecie w Klagenfurcie w Austrii, na uniwersytecie w Jerozolimie w Izraelu, w Budapeszcie na Węgrzech, w Porto Alegre w Brazylii, w Mińsku na Białorusi oraz na Uniwersytecie Tokijskim w Japonii. Utrzymywał rozległe i ożywione kontakty ze środowiskami filozoficznymi za granicą, w szczególności w Niemczech. W uznaniu jego bezprecedensowych zasług dla budowania więzi i dialogu między polskim a niemieckim środowiskiem filozoficznym uhonorowany został w 2006 roku doktoratem *honoris causa* Uniwersytetu w Bonn – jedyne tak wysokie wyróżnienie, jakie kiedykolwiek polski filozof otrzymał od uczelni niemieckiej.

Zainteresowania naukowe Marka J. Siemka dotyczyły zarówno klasycznej myśli nowożytnej, w szczególności niemieckiej (Kanta, Fichtego, Schillera, Schellinga, Hegla i Marksa), jak i filozofii XX wieku (Husserla, Lukácsa, szkoły frankfurckiej, Habermasa). Zajmował się tymi zagadnieniami zarówno w swych licznych publikacjach, jak i wykładach oraz seminariach na Uniwersytecie Warszawskim i innych uczelniach. Był również znakomitym tłumaczem klasyki filozoficznej, w tym dwóch najważniejszych książek Lukácsa (*Młody Hegel* i *Historia i świadomość klasowa*) oraz *Pism z Teorii Wiedzy* Fichtego. Ale przede wszystkim był oryginalnym filozofem, podejmującym w swych rozważaniach najbardziej podstawowe kwestie z zakresu filozofii społecznej, epistemologii, teorii racjonalności i filozofii nowoczesności. W rozważaniach tych wchodził niejednokrotnie w dialog i polemikę

z czołowymi współczesnymi filozofami i nurtami filozoficznymi (Habermasem, Rortym, komunitaryzmem i postmodernizmem). Oryginalna koncepcja filozoficzna Siemka, którą określał mianem transcendentalnej filozofii społecznej, choć pod pewnymi względami nawiązywała do Hegla i szkoły frankfurckiej, była jednak przede wszystkim próbą zreinterpretowania kantowskiego transcendentalizmu i zawartej w nim idei rozumności w sposób umożliwiający ich zastosowanie do różnych form uspołecznienia, w tym zwłaszcza formy nowoczesnej. Rozważania te cechował wyraźnie wyczuwalny dystans do pewnych form myślenia dialektycznego, w których transcendentalizm Kantowski próbuje się „przekraczać”, czyli w gruncie rzeczy relatywizować do historycznie uwarunkowanego kontekstu społecznego (dzieje się tak nie tylko na gruncie marksizmu, lecz także różnych wersji współczesnego heglizmu, komunitaryzmu i postmodernizmu).

Profesor Marek J. Siemek był znakomitym wykładowcą i nauczycielem, jednym z najlepszych w historii Instytutu Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego. Nie da się tego adekwatnie odzwierciedlić w niniejszej edycji jego dzieł², warto jednak o tym aspekcie jego działalności pamiętać. Jego wymiernym wyrazem są między innymi niezliczone prace magisterskie powstałe pod kierunkiem Profesora oraz rzadko spotykana liczba doktoratów, których był promotorem. W sumie pod kierunkiem profesora Marka J. Siemka powstały 32 prace doktorskie, w tym kilka napisanych przez autorów zagranicznych.

W skład niniejszych *Dzieł zebranych* wejdą najważniejsze prace Marka J. Siemka z różnych okresów jego twórczości. Wiele z nich – jak choćby *Idea transcendentalizmu u Fichtego i Kanta*, książka o Schillerze czy głośne zbiory *W kręgu filozofów* i *Filozofia, dialektyka, rzeczywistość* – są już dziś praktycznie nieosiągalne w ich pierwszych wydaniach, a przeto ich reedycja wypełni dotkliwie odczuwaną od dłuższego już czasu lukę na polskim rynku wydawniczym. Z kolei w tomach *Fichte w kontekście* i *Pisma rozproszone* po raz pierwszy zebrane zostaną teksty reprezentujące najważniejsze wątki

² Pewne wyobrażenie o Marku J. Siemku jako wykładowcy dają dwa tomy jego wykładów, wydane nakładem Wydawnictwa Naukowego PWN. Zob. Marek J. Siemek, *Wykłady z klasycznej filozofii niemieckiej*, WN PWN, Warszawa 2011, oraz tegoż, *Wykłady z filozofii nowoczesności*, WN PWN, Warszawa 2012.

twórczości Siemka jako historyka filozofii i filozofa, które jak dotąd nie ukazały się w żadnym zbiorze jego prac, w tym w zbiorach *Wolność, rozum, intersubiektywność* i *Hegel i filozofia*, opublikowanych w wydawnictwie Oficyna Naukowa. Wreszcie tom *Inedita* obejmie teksty i materiały dotychczas niepublikowane.

Profesor Marek J. Siemek całą swoją karierę zawodową związał z Uniwersytetem Warszawskim. Choć wielokrotnie gościł z wykładami na innych uczelniach, w tym wielu zagranicznych, Uniwersytet Warszawski był jego stałym miejscem pracy i uczelnią, której poświęcił zdecydowaną większość swego czasu i energii. Należy też do tych wychowanków i profesorów warszawskiej Alma Mater, którzy przynosili i przynoszą jej największą chlubę. Z tej racji członkom zespołu przygotowującego niniejsze wydanie dzieł Marka J. Siemka wydało się najwłaściwsze, by ukazało się ono nakładem Wydawnictw Uniwersytetu Warszawskiego, zwłaszcza że pierwsze dwa tomy tej edycji ukazują się w roku, w którym upływa dwusetlecie powstania Uniwersytetu Warszawskiego.